

Prezentacja nauki to sztuka
ISBN 978-83-969444-2-9, Antologie AVANT
<https://doi.org/10.26913/ava2202305>

Prezentacja nauki to sztuka. Wprowadzenie

Aleksandra Kołtun

Aleksandra Kołtun Badania do działania
aleksandra.koltun@gmail.com

Agnieszka Kolasa-Nowak

Katedra Socjologii Zmiany Społecznej, Instytut Socjologii
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Przyjęto 14-11-2023; zaakceptowano 28-11-2023; pierwsza publikacja: 30-11-2023.

Co naukowcy i naukowczynie robią na popularnym, plenerowym festiwalu o tematyce kulturalnej?

Pierwsza myśl to zapewne: badają, przyglądają się, poszukują odpowiedzi na naukowe pytania. Nieco mniej oczywiste może okazać się to, że tworzą obiekty i działania, które mają znaleźć się w przestrzeni miasta i zainteresować rzesze festiwalowej publiczności. Naukowcy i naukowczynie tworzą wydarzenia do programu festiwalu, podobnie jak robią to co roku artyści_stki, animatorzy_ki, wolontariusze_ki itd.

Niniejsza publikacja opowiada właśnie o tej drugiej sytuacji. W ramach projektu „Prezentacja nauki to sztuka. Popularyzacja wyników badań społecznych na festiwalu Noc Kultury w Lublinie” zrealizowaliśmy szereg działań, dla których tworzywem była wiedza naukowa, a które miały dostarczać publiczności dużego, miejskiego festiwalu atrakcyjnych, angażujących wrażeń. Docelowo działania te miały zachęcić uczestników i uczestniczki do odkrywania pewnej wiedzy o sobie samym czy sobie samej, o zbiorowościach, do których należą, o swoim mieście. Przez dwa lata nasz zespół płynnie przemieszczał się pomiędzy dwoma kontekstami: naukowym a kulturowo-artystycznym, dodatkowo wzmocnionym formą otwartego, ulicznego festiwalu.

Z jednej strony czuliśmy się zobowiązani zachować precyzję dobieranych treści oraz wierność źródłowym koncepcjom. Z drugiej strony naszym zadaniem było wykorzystanie takich form prezentacji, które trafią do szerokiego i bardzo

zróżnicowanego grona odbiorców nastawionych na zdobywanie przyjemnych, zaskakujących doświadczeń, niekoniecznie zaś na przyswajanie wiedzy. Warto tu dodać, że punktem wyjścia była dla nas wiedza z nauk społecznych i humanistycznych, co stawiało nas przed szczególnym wyzwaniem. Musieliśmy pamiętać o zdroworozsądkowej wiedzy i własnych życiowych doświadczeniach uczestników i uczestniczek festiwalu. Braliśmy też pod uwagę różnorodne indywidualne odczytania i swobodę interpretacji naszego przekazu, a zatem i brak pełnej kontroli nad wywołanymi efektami poznawczymi.

Tłem i inspiracją dla wszystkich naszych działań były badania przeprowadzone w latach 2017–2020 przy udziale liczego grona osób należących do zespołu projektowego. Badania te dotyczyły między innymi publiczności festiwalu Noc Kultury, specyfiki doświadczeń związanych z udziałem w wydarzeniu, zawartości oferty festiwalowej, jak i kultury organizacyjnej zbudowanej przez kilkanaście lat istnienia festiwalu. Wyniki opublikowaliśmy w książce pt. *Spisane po Nocach Kultury. 13 tekstów o formie wydarzenia, publiczności i przestrzeni* (2021), dostępnej w całości online¹. Noc Kultury jest dla nas obiektem zainteresowania już od wielu lat. Tym razem naszym głównym motywem był powrót do jej publiczności, by podzielić się z nią efektami naszych badań oraz upowszechnić to, co też „wyszło nam” z rozmów, ankiet, zestawów fotografii, a nawet rysunków, jakie tworzyli uczestnicy i uczestniczki poprzednich edycji festiwalu.

Jednym z celów projektu „Prezentacja nauki to sztuka” było więc wypromowanie osiągnięć zespołu badawczego zajmującego się analizą zjawisk społeczno-kulturowych towarzyszących festiwalowi Noc Kultury. Ostatecznie jednak poszerzyliśmy znacznie obszar naszych działań, włączając także wiedzę dotyczącą mechanizmów poznawczych, wykorzystując m.in. wybrane założenia teoriopoznawczej koncepcji Ludwika Flecka czy koncepcji aforandacji. Zależało nam ponadto na zwróceniu uwagi szerokiej festiwalowej publiczności na rolę, jaką pełnią badania społeczne i ogólnie wiedza naukowa w rozwoju społecznym, funkcjonowaniu lokalnych wspólnot, ale także na to, jak przydają się one w samodoskonaleniu i rozwoju samoświadomości. Cel ten staraliśmy się zrealizować poprzez stworzenie działań, które zachęcały do refleksji nad własną tożsamością i jej złożonym, wielowymiarowym charakterem. Wreszcie chcieliśmy też zwiększyć dostępność wiedzy dotyczącej metod popularyzacji wyników badań społecznych, które są atrakcyjne i angażujące dla szerokiego grona odbiorców. Temu służyły różne formy, w jakich dzielimy się doświadczeniami naszego zespołu. Jednym ze środków w realizacji tego celu jest właśnie niniejsza publikacja. Zachęcamy również do zapoznania się

¹ <https://www.umcs.pl/pl/-spisane-po-nocach-kultury-ksiazka.24367.htm>

z podcastami i wystąpieniami z konferencji podsumowującej projekt, które udostępniono online².

Publikację otwiera tekst Aleksandry Kołtun i Agnieszki Kolasy-Nowak pt. „Splatanie kontekstów – nauka i masowy festiwal uliczny”. Zawiera on szczegółowy opis przebiegu projektu oraz refleksje nad podejmowanymi na bieżąco decyzjami i ich efektami, sporządzony przez jego twórczynię. Mamy nadzieję, że dzieląc się doświadczeniami organizacyjnymi oraz analizą nieoczekiwanych wyzwań i meandrów zarządzania projektem, dostarczamy praktycznej wiedzy o tego typu przedsięwzięciach. Z tego artykułu można dowiedzieć się również, jak wyglądała realizacja jednego z naszych działań, a mianowicie „Komody Flecka”.

Kolejne trzy teksty – autorstwa Aleksandry Kołtun, Andrzeja Stawickiego i Mateusza Stępniaaka oraz Łukasza Afeltowicza – nie odnoszą się bezpośrednio do działań projektowych, lecz raczej stanowią propozycję szerszego spojrzenia na różne aspekty komunikacji nauki. Aleksandra Kołtun w artykule „Festiwale nauki z perspektywy publiczności: analiza treści programów wydarzeń” osadza realizowany projekt wśród najbardziej popularnych praktyk popularyzacji wiedzy naukowej. Zwraca jednocześnie uwagę na potencjalne wyzwanie stojące przed festiwalami nauki, polegające na zwiększeniu zdolności do przyciągania osób, które nie są z góry zainteresowane nauką i nie mają dobrego przygotowania do udziału w aktywnościach naukowych. Andrzej Stawicki i Mateusz Stępniaak w tekście „Współtworzenie wiedzy i procesy uczenia się w złożonych systemach społecznych. Przypadek współpracy polskich naukowców z podmiotami spoza uniwersytetu” łączą analizy teoretyczne z wnioskami z badań empirycznych po to, aby pokazać, jakie są etapy takiej współpracy międzysektorowej, a przede wszystkim, w jaki sposób wpływa ona na charakter wytwarzanej wiedzy oraz warunkuje jej użyteczność dla obu stron. Wreszcie, Łukasz Afeltowicz („Komunikowanie nauki: narzędziownia”) proponuje konkretne narzędzia przydatne w pracy popularyzatora nauki. Jednocześnie zarysowuje on wyraźny kontekst pojęciowy: odróżnia komunikację naukową od komunikacji nauki oraz proponuje tzw. drabinę form uczestnictwa w nauce.

Do kontekstu Nocy Kultury wyraźnie powraca Marcin Trybulec w artykule „Od kontemplacji do partycypacji. Poznawczo-semiotyczny status instalacji podczas Nocy Kultury”. W oparciu o pojęciowe analizy sięgające do klasycznych koncepcji semiotycznych przekonuje on, że obiekty i instalacje prezentowane w czasie festiwalu nie pełnią funkcji poznawczych rozumianych jako przekaz pewnych treści, informacji. Przeprowadzona w artykule argumentacja stanowi jednak doskonały punkt wyjścia do zastanowienia się, w jakim stopniu narzędzia zaczerpnięte z filozofii pozwalają na rozstrzygnięcie jednego z najbardziej palących dylematów w praktyce popularyzatorów nauki: w którym

² <https://www.umcs.pl/pl/aktualnosci,24365,1.lhtm>

momencie nasze propozycje niosą ze sobą samą przyjemność, rozrywkę, ale już niekoniecznie wiedzę?

Trzy kolejne teksty skupiają się na doświadczeniach płynących z realizacji działań w czasie Nocy Kultury w roku 2023. Maciej Frąckowiak przygląda się okiem teoretyka i badacza najbardziej rozpowszechnionemu sposobowi uczestniczenia w festiwalu: chodzeniu. W artykule „Wałęsanie się. Miastotwórcze efekty lubelskiej Nocy Kultury” obszernie omawia pojęcia i koncepcje, które pozwalają na uchwycenie szczególnego związku między przemieszczaniem się, powstawaniem efemerycznych atmosfer afektywnych oraz miastotwórczą rolą kultury. Nie ucieka przy tym od sformułowania pewnych zastrzeżeń i przestróg wobec dotychczasowej formuły organizacyjnej festiwalu. Z kolei artykuł „*Performance* tożsamości: w splotach badania socjologicznego i działania artystycznego” autorstwa Barbary Fatygi zawiera szczegółowy opis założeń i przebiegu realizacji działania, na które złożyło się badanie techniką kwestionariusza *Twenty Statement Test* oraz powiązany z nim artystyczny *flashmob* współtworzony przez osoby uczestniczące w festiwalu. Tekst pokazuje, w jaki sposób można zaprosić tzw. zwykłych ludzi do wspólnego poszukiwania i negocjowania tożsamości społecznych oraz własnych identyfikacji w toku działań o charakterze badawczym i praktyk artystycznych. Wreszcie z tekstu Witolda Wachowskiego pt. „Co ze mną zrobisz, choć mnie nie zobaczysz? Afordancje i Noc Kultury” można dowiedzieć się, na czym polegało trzecie ze zrealizowanych działań: „Afordancje”, którego podstawą był „zestaw do działania” – pojemniki na śmieci wyposażone w tzw. afordancje niekanoniczne – uzupełniony o zestaw haseł i kod QR odnoszący do popularyzatorskiego tekstu. Autor przedstawia stronę konceptualną całego przedsięwzięcia i wyzwania towarzyszące etapom przygotowawczym.

Tom został uzupełniony o zapis debaty zespołu projektowego, która odbyła się w siedzibie Warsztatów Kultury w dniu 27 października 2023 r.

Artykuły zawarte w niniejszym tomie przedstawiają więc nie tylko nasze doświadczenia płynące z projektu, lecz także propozycje bardziej ogólnego ujęcia problemów i wyzwań, jakie nam towarzyszyły. Teksty są skierowane przede wszystkim do osób, które zajmują się popularyzowaniem wiedzy, poczynawszy od prowadzenia badań, aż po korzystanie z ich wyników. Mam nadzieję, że interesujące wątki odnajdą tu zarówno akademicy_czki, jak i dziennikarze_rki, urzędnicy_czki czy aktywiści_tki. Ponadto liczymy na to, że przynajmniej część z zaproponowanych tu treści znajdzie uznanie wśród artystów_ek, animatorów_ek i menadżerów_ek kultury jako wiedza przydatna w ich pracy.

Projekt „Prezentacja nauki to sztuka. Popularyzacja wyników badań społecznych na festiwalu Noc Kultury w Lublinie” został zrealizowany w latach 2021–2023 przez Instytut Socjologii UMCS oraz Warsztaty Kultury w Lublinie (partner projektu). Łączny budżet projektu wynosił 118 000 zł, w tym 100 000

z budżetu państwa (program Ministerstwa Edukacji i Nauki pt. „Społeczna odpowiedzialność nauki”, nr um. SONP/SP/513872/2021).

W projekcie udział wzięli:

- zespół organizacyjny w Lublinie: dr hab. Agnieszka Kolasa-Nowak, prof. UMCS (kierownik projektu, Katedra Socjologii Zmiany Społecznej, Instytut Socjologii, UMCS), dr Aleksandra Kołtun (wykonawczynie, Katedra Ontologii i Epistemologii, Instytut Filozofii, UMCS) oraz Joanna Wawiórka-Kamieniecka (Dyrektorka Nocy Kultury, Warsztaty Kultury w Lublinie), Marzena Bielecka (Pracownia Edukacji i Animacji Kultury, Noc Kultury, Warsztaty Kultury w Lublinie);
- zespół ekspercki: dr hab. Łukasz Afeltowicz, prof. AGH (Katedra Studiów nad Społeczeństwem i Technologią, Wydział Humanistyczny, AGH), dr Joanna Bielecka-Prus (Katedra Badań nad Kulturą i Komunikacją, Instytut Socjologii, UMCS), prof. dr hab. Barbara Fatyga (Katedra Metod Badania Kultury, Instytut Stosowanych Nauk Społecznych, UW), dr Maciej Frąckowiak (Zakład Teorii i Badań Praktyk Społecznych, Instytut Socjologii, UAM), dr hab. Zbysław Muszyński, prof. UMCS (prof. em., Katedra Logiki i Kognitywistyki, Instytut Filozofii, UMCS), dr Andrzej Stawicki (Katedra Socjologii Zmiany Społecznej, Instytut Socjologii, UMCS), dr hab. Marcin Trybulec (Katedra Ontologii i Epistemologii, Instytut Filozofii, UMCS), dr Witold Wachowski (Katedra Logiki i Kognitywistyki, Instytut Filozofii, UMCS).